

***Шевелев Нікіта Євгенович,**
здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Юшкевич Олена Геннадіївна,
доцент кафедри теорії та історії держави та права
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Конституційні державні інституції в умовах введення такого правового режиму як воєнний стан, незважаючи на загрози та небезпеку, зобов'язані функціонувати. До того ж, функціональна діяльність цих інституцій задля забезпечення і захисту національних інтересів і безпеки України та її народу має бути максимально цілеспрямованою, раціонально дієвою, безперервною і такою, що відповідає концентрованим, нагальним викликам військового часу. Це вимагає детермінованого вчинення ними належних управлінських дій, прийняття відповідних рішень тощо. Йдеться, передусім, про главу держави, державні інституції військово-оборонного комплексу, а також про органи законодавчої, виконавчої та судової влади тощо. Кожна така інституція зобов'язана забезпечити реалізацію належних саме їй владних повноважень у механізмі державної влади. Так, Президент України за вимогами частини 2 статті 106 Конституції України «не може передавати свої повноваження іншим особам або органам». Аналогічний змістовний конституційний припис міститься в Основному Закону держави й щодо інших інститутів державної влади. До прикладу, в Україні виключно суди здійснюють правосуддя, тому делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються (частини 1, 2 статті 124 Конституції України). При цьому, створення надзвичайних та особливих судів в Україні не допускається (частина 6 статті 124 Конституції України), а військових – наразі не передбачено [1].

В умовах воєнного стану гарантоване Конституцією України право на судовий захист не припиняється та не обмежується, проте може здійснюватися з певними особливостями. Указане підтверджено й Радою судів України (далі – РСУ). Так, на одному із своїх засідань 24.02.2022 р. було розглянуто питання щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні в умовах воєнного стану у зв'язку зі збройною агресією з боку рф. Серед іншого РСУ звернула увагу всіх судів України, що в умовах воєнного стану робота судів не може бути припинена, тобто не може бути обмежене конституційне право людини на судовий захист. А 02.03.2022 р. РСУ опублікувала рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану [2], якими передбачено: виходячи з поточної ситуації у відповідному регіоні, визначити особливості роботи суду; при визначенні умов роботи суду у воєнний

час, керуватися реальною поточною обстановкою, що склалася в регіоні; визначити відповідальну особу, яка має забезпечити актуальний облік працівників апарату та суддів, з урахуванням визначеної форми роботи суду (дистанційної, тощо) тощо.

У період воєнного стану, відповідно до статті 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», повноваження судів не можуть бути припинені, а частина друга статті 26 зазначеного Закону передбачає, що скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. Але, разом з тим, судова гілка влади також зазнала впливу війни та її наслідків, що внесло свої корективи в процеси здійснення судочинства. Частина судів України станом на сьогодні призупинили свою діяльність через активні бойові дії та тимчасову окупацію. У той же час суди на територіях, звільнених з-під окупації, починають відновлювати свою роботу. Про це та про інші зміни, яких зазнало судочинство в умовах воєнного стану та як здійснюється правосуддя зараз розглянемо далі [3].

Відповідно до ст. 55 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [4] у період дії надзвичайного чи воєнного стану і за умови зміни територіальної підсудності судових справ, що розглядаються у відповідному суді, в порядку, передбаченому частиною сьомою статті 147 цього Закону, суддя суду, територіальна підсудність справ якого змінюється, може бути без його згоди відраджений для здійснення правосуддя до суду, якому визначається територіальна підсудність справ, що перебували у провадженні суду, в якому працює суддя, а в разі відсутності вакансій у цьому суді - до іншого суду того самого рівня і спеціалізації; ст. 147 - у разі неможливості здійснення правосуддя судом з об'єктивних причин під час воєнного або надзвичайного стану, у зв'язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами може бути змінено територіальну підсудність судових справ, що розглядаються в такому суді, за рішенням Вищої ради правосуддя, що ухвалюється за поданням Голови Верховного Суду, шляхом її передачі до суду, який найбільш територіально наближений до суду, який не може здійснювати правосуддя, або іншого визначеного суду. У разі неможливості здійснення Вищою радою правосуддя такого повноваження воно здійснюється за розпорядженням Голови Верховного Суду. Відповідне рішення є також підставою для передачі усіх справ, які перебували на розгляді суду, територіальна підсудність якого змінюється.

Внесення змін до ст. 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо визначення територіальної підсудності судових справ пов'язано з необхідністю організаційного забезпечення безперервної діяльності судів та безперервного здійснення правосуддя в Україні, що включає умови «воєнного або надзвичайного стану», «військових дій», «стихійного лиха», «боротьби з тероризмом» або іншими надзвичайними обставинами.

На сьогодні українські суди умовно можна поділити на ті, що взагалі не можуть працювати (їхні справи передано до інших судів, що знаходяться на більш безпечних територіях), й ті, що працюють фактично у штатному режимі, але водночас дотримуються рекомендацій щодо відкладення судових засідань,

уникаючи їх проведення навіть в режимі відеоконференції, окрім невідкладних справ. Таким чином, в умовах воєнного стану правосуддя здійснюється з урахуванням таких особливостей: зміна територіальної підсудності справ (справи судів, які тимчасово не працюють, розглядатимуться судом в іншому регіоні); проведення судових справ в режимі відеоконференції (якщо це можливо для всіх учасників процесу); відкладення розгляду судових справ (можливе як за ініціативою суду, так і за клопотанням учасників процесу); розгляд справи судом за відсутності учасника справи (для чого слід подати відповідне клопотання/заяву) [5].

В умовах воєнного стану українські суди дотримуються Інструкції щодо роботи з технічними засобами фіксування судового засідання, затверджену наказом Державної судової адміністрації України від 06.06.2022 № 156 [6], яка розроблена для забезпечення належної організації роботи судів в ході фіксування судових засідань, встановлення рекомендацій та єдиних підходів до використання судами технічних засобів фіксування судового засідання, а також узагальнення правових норм щодо порядку фіксування судових засідань. Порядок фіксування судового засідання визначається процесуальним законодавством та Положенням про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затвердженого рішенням Вищої ради правосуддя.

Безумовно, введення воєнного стану для багатьох осіб унеможливило вчасне подання тих чи інших документів до судових установ. Якщо на початку війни популярною була думка про те, що воєнний стан є поважною причиною для визнання причин пропуску процесуальних строків поважними, то зараз все таки кожен суд виходить з поточної ситуації у відповідному регіоні. Голова Верховного Суду зазначив, що «Воєнний стан є поважною причиною пропуску строків, але кожен суддя буде оцінювати цю причину індивідуально, у межах справи, яка розглядатиметься» (інформація розміщена прес-службою Верховного Суду за посиланням). Отже, не забуваємо про дискреційні повноваження суду та відсутність загальної норми, що воєнний стан є поважною причиною для поновлення строків, а тому не нехтуємо встановленими процесуальними строками. Звичайно, треба реально оцінювати свою конкретну ситуацію та у разі наявної можливості своєчасно подавати документи [7, с. 300].

Таким чином, внесення змін до діючого національного законодавства з метою адаптації судових механізмів до викликів, пов'язаних із забезпеченням безпеки дозволило забезпечити здійснення правосуддя в умовах війни; оперативно реагувати на ту ситуацію, за якої окремі суди системи судоустрою України, зокрема й адміністративні, потрапили в зону військових дій, окупації, що ускладнило і навіть тимчасово унеможливило їхню роботу; забезпечити захист конституційних прав і свобод людини і громадянина відповідно до вимог 55, 64 та інших статей Конституції України [8].

Список використаних джерел

1. Смокович М. І. Здійснення правосуддя в умовах воєнного стану: до питання законодавчих змін. *Науковий вісник Ужгородського національного*

університету. Серія: *Право*. 2022. № 70. С. 450-456.
<https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.70.72>.

2. Усім судам України! РСУ опублікувала рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану. URL: <https://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsu-opublikovala-rekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu>.

3. Круглий стіл на тему «Особливості здійснення правосуддя в умовах воєнного стану». URL: <https://vl.arbitr.gov.ua/sud5004/pres-centr/news/1355184/>.

4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.

5. Литвиненко К. Законодавчі приписи та судові поради. URL: <https://ibuhgalter.net/articles/1042>.

6. Про затвердження Інструкції щодо роботи з технічними засобами фіксування судового засідання: Наказ Державної судової адміністрації України від 06.06.2022 № 156. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/505722__756685.

7. Будаляк Р.О., Суходубова І.М., Гришина Н.В. Використання новітніх технологій у правовій сфері та доступі до правосуддя. С. 28-301. URL: https://law.karazin.ua/resources/doks2021/nauka/repozitary/Konferentsiia_07-06-2024_Zbirka_tez.pdf.

8. Конституції України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Яковець Софія Олександрівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Юшкевич Олена Геннадіївна,
доцент кафедри теорії та історії держави та права
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВІ ОСНОВИ МОБІЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Правові основи мобілізації в Україні регулюються кількома ключовими законами та нормативними актами.

Воєнний стан – це особливий стан, порядок управління, що запроваджується на всій території держави чи в окремих її місцевостях у разі оголошення війни, збройної агресії або загрози війни, нападу.

Серед основних нормативно-правових актів у сфері мобілізації слід виділити наступні: Конституція України, Кодекс цивільного захисту України,